

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО

Мірошніченко Ольга Вікторівна

УДК 378.937 + 378.126

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

ДУДКО ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,

доцент кафедри теорії та методики

початкового навчання

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор

БОГДАНОВА ІННА МИХАЙЛІВНА

Південноукраїнський державний педагогічний

університет імені К.Д.Ушинського, завідувач

кафедри соціальної педагогіки, психології та

педагогічних інновацій

- кандидат педагогічних наук, доцент

ПРИМА РАЇСА МИКОЛАЇВНА

Волинський національний університет імені

Лесі Українки, доцент кафедри педагогіки

дошкільної та початкової освіти

Захист дисертації відбудеться 1 липня 2009 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Нищинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

Автореферат розісланий «29» травня 2009 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У державних документах (Закон України «Про освіту», Державна програма «Вчитель», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) наголошується на особистісному розвитку і творчій самореалізації кожного громадянина, формуванні покоління, здатного навчатися впродовж життя. Перед вищою педагогічною школою гостро постала проблема вдосконалення підготовки майбутніх учителів із високим рівнем професіоналізму, які відповідально і творчо ставилися б до результатів свого навчання і до майбутньої професійної діяльності, оскільки творчий вчитель є ключовою фігурою успішності освіти учнівської молоді.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя знайшли відображення у філософії освіти (А. Дістервег, Й. Песталоцці), в історії педагогічної думки (Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський). На сучасному етапі професійне становлення педагога виступає предметом посиленої уваги науковців, зокрема досліджено: основи професійної підготовки майбутнього педагога (О. Абдулліна, І. Бех, І. Богданова, К. Дурай-Новакова, Н. Кузьміна, А. Линенко, Г. Нагорна), процес формування творчої особистості вчителя в умовах вищої школи (Є. Барбіна, І. Зязюн, Н. Кічук, З. Курлянд, В. Сластьонін), психолого-педагогічні аспекти використання технологій навчання у підготовці нової генерації учителів (Т. Алексеєнко, І. Богданова, О. Євдокимова, М. Жалдак, Н. Клокар, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, І. Смолюк, О. Шпак). Учені єдині в тому, що підготовка майбутніх учителів на гуманітарних факультетах університетів спрямована передусім на оволодіння знаннями з фахових навчальних дисциплін і не завжди забезпечує необхідну й достатню професійну готовність до майбутньої педагогічної діяльності.

Водночас здійснений аналіз педагогічних джерел засвідчив, що у контексті наукових здобутків учених проблема підготовки саме вчителя початкової школи до впровадження дидактичних технологій ще не стала предметом спеціального вивчення. Відтак, стан освітньої практики свідчить про наявність низки суперечностей між:

- новими тенденціями розвитку сучасної вітчизняної освіти і недостатнім ступенем їх урахування у практиці підготовки фахівців у вищій школі;
- психолого-педагогічними вимогами до організації дидактичного процесу на основі творчого впровадження дидактичних технологій як його інтегративних підвалин і домінуючим предметно центрованим викладанням учителя школи першого ступеня;
- соціально-педагогічним попитом на новий тип професійної діяльності педагога, що орієнтується на впровадження дидактичних технологій у початковій школі, і наявним рівнем готовності фахівця до їх

застосування.

Вищевикладене й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах наукової теми кафедри загальної та соціальної педагогіки «Формування професійної мобільності фахівців соціально-педагогічної сфери в системі різномірневої підготовки» (№ 0100U000958), яка входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Тема дисертаційного дослідження була затверджена Вченою радою Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 24.02.2003 року) і координаційною радою при АПН України (протокол № 5 від 27.05.2003 року).

Мета дослідження – науково обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Завдання дослідження:

1. Визначити й науково обґрунтувати своєрідність і структуру феномена «підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі», уточнити сутність понять «дидактична технологія», «впровадження дидактичних технологій у початковій школі».
2. Виявити компоненти, критерії і показники, схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.
3. Визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня до впровадження дидактичних технологій.
4. Розробити, науково обґрунтувати й експериментально перевірити модель та експериментальну методику реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутнього педагога до впровадження дидактичних технологій у процесі навчання учнів початкових класів (на матеріалі дисциплін природничо-математичного циклу).

Гіпотеза дослідження: підготовка майбутніх учителів школи першого ступеня до впровадження дидактичних технологій у процесі викладання молодшим школярам природничо-математичних дисциплін буде більш ефективною, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- усвідомлення студентами на рівні переконань позитивного впливу технологічного підходу на процес удосконалення початкового

навчання школярів;

- сформованість у майбутніх учителів професійної компетентності щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання;
- забезпечення суб'єкт - суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень» через практико - орієнтовну діяльність майбутніх учителів щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання.

Методи дослідження: *теоретичного рівня* - вивчення, аналіз та узагальнення філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з метою вивчення стану і теоретичного обґрунтування проблеми підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі; *емпіричного рівня* - діагностувальні (анкетування, інтерв'ювання, бесіда, тестування), обсерваційні методи (педагогічне спостереження, самоспостереження, шкалування, ранжування, рейтинг); прогностичні методи (експертна оцінка, моделювання); праксиметричні методи (аналіз продуктів творчої діяльності, ретроспективний аналіз педагогічної діяльності) задля виявлення продуктивних шляхів педагогічного впливу на процес, що вивчається; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) з метою перевірки ефективності змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дидактичних технологій. Методи математичної статистики використовувались для обробки результатів експерименту.

База дослідження. На діагностувальному етапі експерименту брало участь 1091 студент вищих навчальних закладів та 118 учителів-практиків шкіл Одещини. На констатувальному та формувальному етапах експерименту базою дослідження були Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, Ізмаїльський державний гуманітарний університет (брало участь 170 студентів педагогічних факультетів).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що **вперше** комплексно досліджено процес підготовки вчителя до впровадження у початковій школі дидактичних технологій, де стрижневим були науково обґрунтовані педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій (усвідомлення студентами на рівні переконань позитивного впливу технологічного підходу на процес удосконалення початкового навчання школярів; сформованість у майбутніх учителів професійної компетентності щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання; забезпечення суб'єкт - суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень» через практико-орієнтовну діяльність майбутніх учителів щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання). Визначено своєрідність підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій; **уточнено** сутність понять «дидактична технологія», «впровадження

дидактичних технологій у початковій школі». Виявлено компоненти (мотиваційний, змістовий, операційний, особистісний), критерії (професійна спрямованість особистості, інформаційний, технологічний, оцінний), їх показники (професійна вмотивованість упровадження дидактичних технологій; інтерес до означеного аспекту педагогічної діяльності; психолого-педагогічні та методичні знання, досвід у галузі технології навчання і педагогічного проектування; обізнаність у концептуальних, методологічних і процесуальних основах пропонованої технології; спрямованість до науково-методичного аналізу порівняльної ефективності технологій навчання; уміння аналізувати педагогічну ситуацію, виділяти суперечності, формулювати проблему і прогнозувати шляхи її рішення; уміння визначати цілі, завдання і зміст майбутньої діяльності; уміння здійснювати вибір оптимального поєднання форм, методів, прийомів і засобів відповідно до мети, умов педагогічної діяльності; схильність до аналітичної діяльності; спроможність інтерпретувати авторську позицію; здатність до саморозвитку), схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій (високий, середній, низький). Дістали подальшого розвитку: діагностика процесу підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій освіті учня, організаційні форми проектувальної діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці експериментальної моделі і методики підготовки студентів до впровадження дидактичних технологій на етапі їх навчання у вищій школі; спецкурсу «Педагогічні засади вдосконалення підготовки майбутнього вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій». Матеріали дослідження можуть бути використані у практиці педагогічних і гуманітарних університетів, коледжів, закладів післядипломної педагогічної освіти, у професійній діяльності вчителів-практиків школи першого ступеня.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (акт про впровадження № 07-10/2237 від 20.11.2008), Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (акт про впровадження № 71/03 від 3.09.08.), Уманського державного університету ім. П.Тичини (акт про впровадження №7 від 5.09.2008), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт про впровадження від 29.08.2008).

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася теоретико-методологічним обґрунтуванням його основних понять; використанням системи взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті й завданням дисертаційного дослідження; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження доповідалися на міжнародних («Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі», Київ-Ізмаїл, 2004 р.), всеукраїнських («Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ: стан, проблеми, перспективи», Чернівці, 2003 р., «Професіоналізм педагога. Проективна педагогіка: питання теорії та практики», Ялта, 2004 р., «Втілення ідеї полікультурності при виборі вчителем дидактичних технологій як актуальна проблема»: Ялта, 2008р.), на науково-практичних конференціях; обговорювалися на засіданнях кафедри загальної та соціальної педагогіки і кафедри теорії та методики початкового навчання, на щорічних аспірантських семінарах Ізмаїльського державного гуманітарного університету впродовж 2003-2008 років.

Основні результати дослідження викладено у 12 публікаціях автора, з них 7 – у фахових виданнях України та одній методичній рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 170 сторінок. Робота містить 14 таблиць, 14 рисунків, що займають 3 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 270 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження; схарактеризовано методи роботи; розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації; подано дані щодо апробації, впровадження одержаних результатів і структури роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади проблеми підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі»** проаналізовано стан досліджуваної проблеми в теорії сучасного наукового знання та у практиці вітчизняної і зарубіжної школи; уточнено сутність понять «дидактична технологія», «впровадження дидактичних технологій у початковій школі», визначено і науково обґрунтовано феномен «підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі».

Аналіз та систематизація результатів проведення психолого-педагогічних досліджень, у яких опосередковано вивчалися певні аспекти підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі, дозволив констатувати, що необхідність удосконалення процесу підготовки студентів до окресленого аспекту педагогічній діяльності впливає з вимог, які ставляться до університетської освіти у становленні фахівця. Дослідницьким шляхом доведено і соціально-педагогічну потребу більш продуктивної підготовки саме майбутніх учителів початкових класів до успішного вирішення завдань, що постають перед ними у процесі навчання і виховання молодших школярів.

Під технологією вчені розуміють: науку про майстерність, способи взаємодії людини, знарядь і предметів праці (М. Кларін, Е. Машбіц, Н. Тализіна); сукупність і послідовність методів та процесів перетворення початкових матеріалів, що дозволяють одержати продукцію із заданими параметрами (навчально-пізнавальною діяльністю) (С. Сисоєва, Г. Ільїна, Н. Руденко, В. Сластьонін).

Як бачимо, спільним в усіх визначеннях є спрямування технології навчання на підвищення ефективності навчального процесу, що гарантує досягнення запланованих результатів навчання.

Дидактична інтелектуальна діяльність педагога, представлена в технології навчання, пов'язана з прогнозуванням необхідних педагогічних дій для забезпечення інноваційних умов навчання (М. Левіна, С. Мухіна, О. Соловйова, Д. Чернилевський).

Технологія навчання - це послідовність педагогічних процедур, операцій і прийомів, що складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до гарантованого досягнення мети навчання і сприяє цілісному розвитку особистості того, хто навчається. А тому *дидактична технологія*, на наш погляд, це послідовна взаємопов'язана система дій педагога, спрямованих на вирішення дидактичних завдань; планомірне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу.

У цьому зв'язку ми виходили з ключових завдань саме початкового навчання молодших школярів, що відображені в Державному стандарті початкового навчання, й розгорнуто висвітлено у працях таких сучасних науковців, як Н. Бібік, М. Вашуленко, Т. Довга, Н. Коваль, Л. Кочіна, О. Савченко. Йдеться про виключну роль початкової ланки, по-перше, у загальному й різнобічному розвитку дитини, а, по-друге, - повноцінному оволодінні всіма компонентами навчальної діяльності.

Процес упровадження дидактичних технологій у початковій школі розуміється нами як усвідомлення майбутнім учителем алгоритму виконання діяльності через взаємопов'язану систему дій, що полягає в аналізі цілей, можливостей і виборі форм, методів та засобів навчання, які забезпечують досягнення високої ефективності в цій діяльності.

Зміст поняття «готовність» психологи і педагоги (Д. Катц, Д. Креч, М. Кровгильд) здебільшого розглядають як єдність поведінкового, когнітивного й емоційного компонентів; як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості (З. Козлов, Ю. Кулюткін); як передумову цілеспрямованої діяльності, її реалізації, стійкості та ефективності (К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, Л. Кандибович); як єдність спонукального (мотиваційного) і виконавчого (процесуального) компонентів (В. Селіванов); як новоутворення (Л. Виготський, Д. Ельконін); як психічний стан особистості (А. Капська, О. Мороз, В. Сластьонін).

Визначаючи теоретичні орієнтири дослідження на основі аналізу

досягнення вчених (М. Дяченко, Л. Кандибович, Н. Левітов, А. Линенко, В. Цибулько), ми керувались положенням М. Левітова про те, що готовність особистості є результатом його професійної підготовки. Процес підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій можна підвищити, якщо задіяти такий ресурс майбутнього вчителя як його постійне особистісно-професійне самовдосконалення.

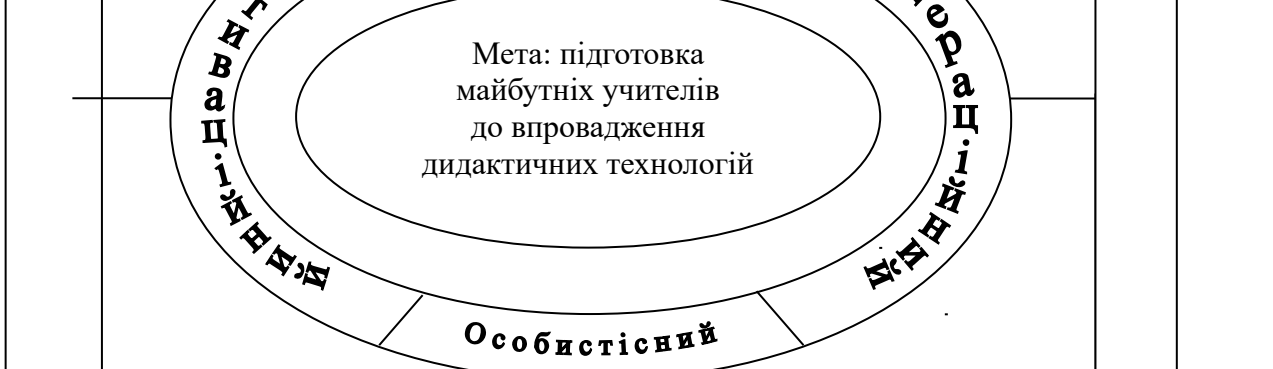
Підготовку вчителя початкової школи до впровадження дидактичних технологій у школі першого ступеня ми розглядаємо як багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, та на якісний рівень готовності вчителя початкових класів до проектування дидактичних технологій.

У другому розділі «Експериментальна модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дидактичних технологій» висвітлено результати діагностувального експерименту; представлено експериментальну модель процесу підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій; визначено педагогічні принципи, критерії, показники, якісну характеристику рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до впровадження дидактичних технологій.

Результати діагностувального етапу експерименту засвідчують, що значна більшість майбутніх учителів (54%) не має належного рівня знання основних понять, необхідності їх застосування на практиці. Лише 4,2% респондентів не розрізняють поняття «педагогічна технологія», «технологія навчання», «дидактична технологія»; 21,8% майбутніх учителів уважали за «взаємність» укупність методів і прийомів». Однак 38,6 % студентів виступили за «позитивно-активне» ставлення до впровадження дидактичних технологій та 21,4% респондентів - «позитивне». Було з'ясовано, що значна частина майбутніх вчителів-практиків (61 %) не задоволені набутою професійною підготовкою, яка не дозволила запроваджувати дидактичні технології у навчальному процесі.

На підставі теоретико-методологічного дослідження та результатів діагностувального етапу експерименту було розроблено експериментальну модель підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі і складено її структурні компоненти, педагогічних умов, принципів, засобів їх реалізації та результату (див. рис. 1).

Аналіз праць проведеної проблеми дозволив висловити висновку, що майбутні вчителі до впровадження дидактичних технологій у початковій школі і склалися з наступних компонентів, педагогічних умов, принципів, засобів їх реалізації та результату (див. рис. 1).

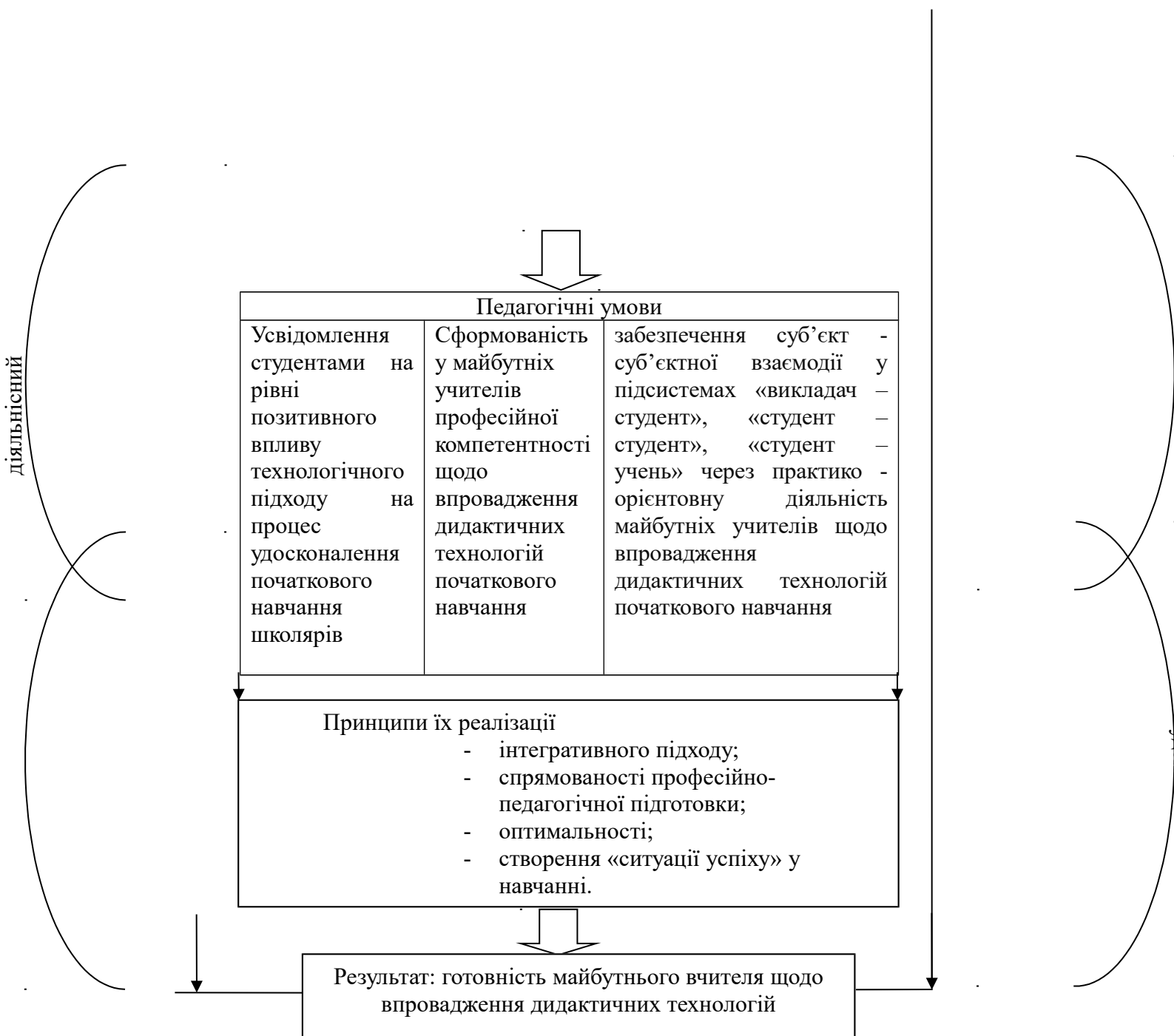

Рис. 1 Модель підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій

можна виокремити чотири компонента (мотиваційний, змістовий, операційний, особистісний).

Психологи здебільшого єдині у визначенні мотиваційного компонента як системостворювального при підготовці майбутнього вчителя, що включає систему мотивів, які виражають усвідомлений потяг до діяльності (С. Рубінштейн), зокрема й до навчальної, сукупність усіх психічних моментів, якими визначається поведінка людини в цілому (П. Якобсон, Н. Абульханова-Славська, Л. Коган та ін.).

Мотиваційний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дидактичних технологій відображає наявність професійних мотивів та інтересів в оволодінні професією учителя, та усвідомлення значущості цих орієнтацій. Він проявляється в упевненості в собі як учителеві, забезпечує задоволеність діяльністю, передбачає наявність мотивації на досягнення успіху. Отже, мотиваційний компонент процесу, що досліджується, полягає в усвідомленні майбутнім фахівцем педагогічних цінностей, у стимулюванні в нього інтересу до оволодіння різними технологіями навчання, потребі їх упровадження.

Змістовий компонент підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій полягає в ознайомленні майбутніх фахівців із сутністю педагогічної технології, зокрема дидактичними технологіями.

Цей компонент розкриває сутність знань, які необхідні вчителю, про дидактичні технології взагалі та про особливості їх впровадження.

Операційний компонент підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій репрезентує комплекс умінь і навичок особистості щодо впровадження технологій навчання. Підставою для змістової характеристики цього компонента є теорія діяльності (А. Дмитрієв, Н. Менчинська), теорія поетапного формування знань, умінь, навичок (П. Гальперін, Н. Талізін, Д. Ельконін), дослідження структури педагогічної діяльності (Н. Кузьміна, В. Сластьонін, О. Щербаков).

Ступінь підготовки до впровадження дидактичних технологій характеризується не тільки обсягом знань, але й рівнем сформованості відповідних умінь. Інтерпретація технологій навчання на творчому рівні неможлива без розвиненого вміння адекватно оцінювати свої особистісні і професійно-значущі якості, педагогічні цінності, сильні і слабкі боки своєї особистості. Тому особистісний компонент є найважливішим структурним компонентом готовності студентів до впровадження дидактичних технологій. Самопізнання, на думку Є. Бондаревської і В. Кульневича, це пізнання себе і своєї суті. Виконуючи самопізнавальну функцію, особистісний компонент забезпечує пізнання себе, розвиток рефлексії, формує особистісну позицію.

Усі виокремлені компоненти підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій є взаємопов'язаними і взаємозалежними і розглядаються у комплексі. При цьому кожний структурний компонент є необхідним, але недостатнім для системного відображення процесу, що досліджується, а відтак, і створення експериментальної моделі.

Модель підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій охоплювала такі етапи: мотиваційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, результативно-коригувальний.

На першому - мотиваційно-когнітивному етапі підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій реалізовувалася така педагогічна умова, як усвідомлення студентами на рівні позитивного впливу технологічного підходу в удосконаленні природничо-математичного початкового навчання учнів. На цьому етапі формували в майбутніх учителів активне ставлення до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Другий - операційно-діяльнісний етап підготовки майбутнього вчителя передбачав оптимізацію процесу формування у студентів професійної компетенції, системний вплив на вдосконалення фахових знань, умінь і навичок з природничо-математичних дисциплін та збагачення їхнього досвіду щодо технологічного підходу до навчання молодших школярів.

Третій - результативно-коригувальний передбачав реалізацію такої педагогічної умови, як «стимулювання суб'єкт - суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень». На цьому етапі студентам пропонувалися практико-орієнтовні завдання, спрямовані на алгоритмізацію процесу впровадження дидактичних технологій, навчання та вдосконалення вмінь і навичок проектної діяльності студентів.

Критеріями готовності студентів до означеної сфери професійної діяльності виступили:

- 1) професійна спрямованість із показниками: усвідомлення значущості педагогічної діяльності; професійна вмотивованість упровадження дидактичних технологій; інтерес до означеного аспекту педагогічної діяльності.
- 2) інформаційний із показниками: психолого-педагогічні та методичні знання, досвід у галузі технології навчання і педагогічного проектування; обізнаність у концептуальних, методологічних і процесуальних основах пропонованої технології; спрямованість до науково-методичного аналізу порівняльної ефективності технологій навчання.
- 3) технологічний із показниками: вміння аналізувати педагогічну ситуацію, виділяти суперечності, формулювати проблему і прогнозувати шляхи її рішення; уміння визначати цілі, завдання і зміст майбутньої діяльності; вміння здійснювати вибір оптимального поєднання форм, методів, прийомів і засобів відповідно до мети, умов педагогічної діяльності.
- 4) оцінний критерій із показниками: схильність до аналітичної діяльності; спроможність інтерпретувати авторську позицію; здатність до саморозвитку.

Було виокремлено три рівні готовності майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій: високий, середній та низький.

Високий рівень. У студентів цього рівня наявна позитивна мотивація

до навчання; вони орієнтовані на педагогічну діяльність; мають яскраво виражений інтерес до педагогічних інновацій, технологій навчання; їм властивий високий рівень сформованості професійного самовизначення; студенти вільно оперують знаннями про дидактичні технології, які підкріплюються власним творчим переосмисленням; вони уміють визначити концептуальні, методологічні та процесуальні основи пропонованої технології, спроможні дати її науково-методичний аналіз; їм властива здатність до самостійного формулювання педагогічних завдань на основі аналізу ситуації, проектування власного оригінального варіанту рішення; їх проектувальні дії мають смислове забарвлення; здатні адекватно оцінити свої особистісні і професійно значущі якості; володіють уміннями діагностики особистісного розвитку і здатністю співвідносити результати.

Середній рівень. Студенти орієнтовані на педагогічну діяльність, зацікавлені у її результатах, хоча в них й наявне більш стійке позитивне ставлення до технологій навчання; проте домінуючими є фрагментарні знання щодо сутності дидактичної технології, дії упровадження; знання не підкріплені творчим переосмисленням; студенти здатні визначити концептуальні, методологічні й процесуальні основи пропонованої технології, але мають труднощі в їх аналізі; дії не зовсім чіткі, упевнені; вони усвідомлюють особистісні професійно значущі якості, але не можуть адекватно співвіднести із запропонованою технологією навчання; володіють прийомами діагностики розвитку учнів, завжди здійснюють самоаналіз власної діяльності, хоча самооцінка подекуди є не адекватною.

Низький рівень. Для студентів характерним є індиферентне ставлення до педагогічної діяльності, пізнавальний інтерес до дидактичних технологій; у них обмежені теоретичні знання щодо сутності дидактичної технології; вони не володіють понятійним апаратом технологічного підходу; мають труднощі щодо визначення концептуальних, методологічних і процесуальних основ пропонованої технології; ці студенти не здатні здійснювати науково-методичний аналіз технології; не володіють уміннями виявляти й формулювати проблеми способами пошуку рішень; здебільшого вирішують педагогічні задачі усталеними шаблонами; у них відсутня гнучкість і варіативність мислення, вони не здатні визначити педагогічну цінність пропонованої технології; не володіють рефлексивними вміннями, самооцінка не завжди є адекватною; у студентів відсутня потреба в саморозвитку.

У третьому розділі «**Процес і результати підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій**» описано результати констатувального експерименту щодо стану рівнів готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій; висвітлено експериментальну методику підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у навчанні молодших школярів дисциплін природничо-математичного циклу; подано дані прикінцевого етапу педагогічного експерименту.

На констатувальному етапі експерименту були використані методи анкетування, тестування, розв'язування творчих завдань, самооцінки.

Результати констатувального етапу засвідчили, що готовність майбутніх учителів початкових класів до впровадження дидактичних технологій знаходиться переважно на низькому (КГ - 57% і 58% ЕГ) та середньому (42% ЕГ і 43% КГ) рівнях, а на високому рівні не було виявлено студентів обох груп.

Сутність експерименту полягала в тому, щоб за допомогою реалізації визначених педагогічних умов в експериментальних групах досягнути більш вагомих результатів щодо підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій. Усі педагогічні умови впроваджувались комплексно.

Реалізація першої педагогічної умови - усвідомлення студентами на рівні переконань позитивного впливу технологічного підходу на процес удосконалення початкового навчання школярів - відбувалася під час професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і передусім через уведення у нормативні навчальні дисципліни психолого-педагогічного циклу таких видів лекцій, як-от: інформаційна і проблемна лекція, лекція-дискусія, лекція-бесіда, лекція з елементами розв'язання конкретних навчальних ситуацій, лекція діалог, лекція консультація тощо. У контексті зазначеного особлива увага приділялась вивченню студентами експериментальних груп специфіки педагогічної діяльності у початковій школі як процесу вирішення різних типів завдань.

Реалізація другої педагогічної умови - сформованість у майбутніх фахівців професійної компетентності щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання, реалізовувалася переважно на семінарсько-практичних заняттях та у процесі педагогічної практики, де активно використовувався комплекс різнорівневих за складністю навчально-пізнавальних завдань. Цей аспект експериментальної роботи мав практико-орієнтовну спрямованість і складав сукупність індивідуально-дослідницьких завдань студентам.

Ураховуючи вагомість неперервної педагогічної практики, вмотивувалося виконання студентами поданих практичних завдань, що вимагало від них кожного тижня спостережень за педагогічною діяльністю учителів в означеному аспекті, а також оцінки міри застосування практиками доцільних чи малоефективних способів і прийомів у роботі з учнями молодшого шкільного віку.

Третя педагогічна умова – забезпечення суб'єкт - суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень», в алгоритмізації процесу впровадження дидактичних технологій початкового навчання – максимально повно реалізовувалася через інтерактивні форми проведення спецкурсу «Педагогічні засади вдосконалення підготовки майбутнього вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій».

Метою розробленого спецкурсу було узагальнення і конкретизація вже

набутих студентом знань щодо сутності і специфіки впровадження дидактичних технологій, а також відпрацювання практичних умінь і навичок. Системостворювального значення набули такі змістові модулі: «Проектування дидактичних технологій – невід’ємна складова професійної компетентності вчителя сучасної початкової школи», «Творче втілення технологій навчання дисциплінах природничо-математичного циклу: змістовно-процесуальні аспекти». Серед завдань спецкурсу були такі, що збагачували уявлення особистості про сутність понять «дидактична технологія», «впровадження дидактичних технологій», удосконалювали способи підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій.

Засобами контролю були: усне опитування, бесіда, індивідуальна робота, аналіз рефератів, дискусії. Кінцевий контроль – залік.

На прикінцевому етапі експериментальної роботи було зафіксовано суттєві зміни в динаміці рівнів готовності майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початкову школу. (див. гістограму).

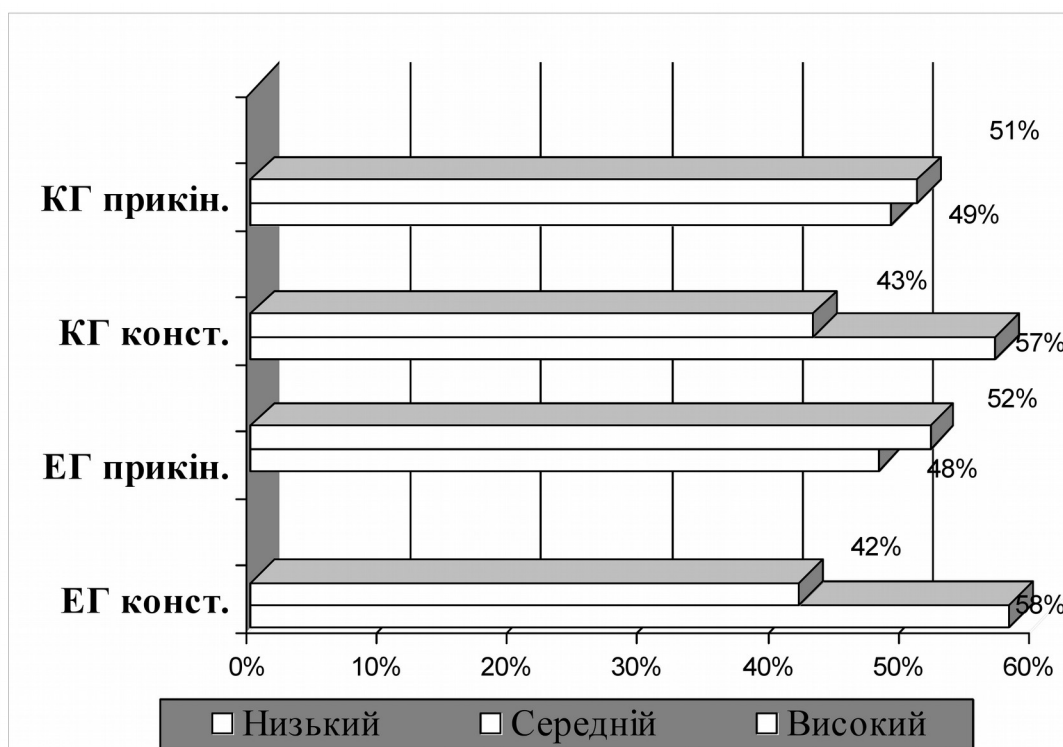

Рис. 2 Динаміка рівнів готовності студентів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі

Отримані дані показали (див. рис. 2), що на прикінцевому етапі експерименту високого рівня в експериментальних групах досягли 52% респондентів, на середньому рівні перебували 48% студентів експериментальних груп (у контрольних 51%), на низькому ж рівні

залишилось 49% тільки в у контрольних групах.

З метою перевірки ефективності експериментальної моделі було проведено статистичний аналіз. Так, на констатувальному етапі нами було використана методика А.А.Киверялга, яка встановлює оцінку різниць між двома вибірками (в нашому випадку, експериментальна та контрольна групи). На підсумковому ж етапі для співвідношення вибірок контрольних і експериментальних груп за рівнями готовності впровадження дидактичних технологій та для аналізу результатів експериментальної роботи було використано t - критерій Стюдента. Ми дійшли висновку, що відмінність рівнів експериментальних і контрольних груп є статистично значущою і дозволяє констатувати ефективність запропонованої експериментальної моделі щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів через педагогічно доцільне запровадження дидактичних технологій.

Отже, результати формувального експерименту підтвердили правомірність висунутої гіпотези, довели ефективність створеної експериментальної моделі процесу підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі:

У дослідженні вперше науково обґрунтовано й експериментально апробовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

1. Дидактична технологія - це послідовна система дій педагога, спрямованих на вирішення дидактичних завдань, або планомірне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу. Впровадження дидактичних технологій - це усвідомлення майбутнім учителем алгоритму виконання діяльності через взаємопов'язану систему дій, що полягає в аналізі цілей, можливостей і виборі форм, методів та засобів навчання, які забезпечують досягнення високої ефективності в цій діяльності.

2. Підготовку вчителя початкової школи до впровадження дидактичних технологій у школі першого ступеня ми розглядаємо як багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння майбутніми педагогами професійними знаннями, вміннями, навичками та на якісний рівень його готовності як учителя до проектування дидактичних технологій у навчанні молодших школярів природничо-математичних дисциплін. Принципового значення набуло положення про те, що формування у майбутнього педагога готовності до впровадження дидактичних технологій у початковій школі виступає кінцевим результатом його професійної підготовки на етапі університетської освіти.

3. Структуру підготовки майбутнього вчителя початкової школи до

впровадження дидактичних технологій складають такі її компоненти: мотиваційний, змістовий, операційний та особистісний. Критеріями готовності студентів до означеної сфери професійної діяльності є: професійна спрямованість із показниками: усвідомлення значущості педагогічної діяльності; професійна вмотивованість упровадження дидактичних технологій; інтерес до означеного аспекту педагогічної діяльності; інформаційний з такими показниками: як-от: психолого-педагогічні та методичні знання, досвід у галузі технології навчання і педагогічного проектування; обізнаність у концептуальних, методологічних і процесуальних основах пропонованої технології; спрямованість до науково-методичного аналізу порівняльної ефективності технологій навчання; технологічний з показниками: вміння аналізувати педагогічну ситуацію, виділяти суперечності, формулювати проблему і прогнозувати шляхи її рішення; уміння визначати цілі, завдання і зміст майбутньої діяльності; уміння здійснювати вибір оптимального поєднання форм, методів, прийомів і засобів відповідно до мети, умов педагогічної діяльності; оцінний критерій із показниками: схильність до аналітичної діяльності; спроможність інтерпретувати авторську позицію; здатність до саморозвитку.

4. На підставі визначених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні готовності майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі (високий, середній та низький). Результати констатувального етапу засвідчили, що на середньому рівні готовності до впровадження дидактичних технологій в експериментальних групах знаходилися 42% студентів (у контрольних 43%), на низькому - 58% і 57% відповідно.

5. Педагогічними умовами ефективної підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі виступили: усвідомлення студентами на рівні переконань позитивного впливу технологічного підходу в удосконаленні природничо-математичного початкового навчання школярів; сформованість у майбутніх фахівців професійної компетентності щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання; забезпечення суб'єкт - суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень» через практико-орієнтовну діяльність майбутніх фахівців щодо впровадження дидактичних технологій початкового навчання.

6. Експериментальним шляхом доведено, що підготовка студентів до впровадження дидактичних технологій у навчанні молодших школярів є поетапним процесом, в якому доцільно розрізняти мотиваційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, результативно-коригувальний етапи. Встановлено, що розроблену модель процесу, що досліджується, доцільно розцінювати як підґрунтя впровадження цілісної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій початкового навчання школярів. Змістовий її аспект репрезентовано визначеними педагогічними умовами.

Провідними ж шляхами і засобами підготовки майбутніх вчителів до означеного виду діяльності виступили: навчальні інтегровані модулі компенсаторного характеру, тематичний спецкурс з елементами практикуму, різнорівнева практико-орієнтована діяльність студентів.

7. Результати прикінцевого етапу засвідчили, що високий рівень готовності до впровадження дидактичних технологій у початковій школі зріс до 52 % у студентів експериментальних груп, водночас середній рівень з 42% збільшився до 48 % майбутніх учителів; високий рівень досліджувальної особистісно-професійної якості в контрольних групах був відсутній, середній рівень збільшився із 43 % до 51 % студентів, на низькому рівні - з 57 % до 49% респондентів).

Проведене дослідження не вичерпує усіх проблем щодо підготовки вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій. Спрямування подальшого наукового пошуку доцільне в таких напрямках: розробка навчально-методичного забезпечення процесу підготовки вчителів до впровадження дидактичних технологій на етапі післядипломного вдосконалення фахівців і вивчення педагогічно доцільних стратегій викладання нормативних навчальних дисциплін у вищій школі з метою підготовки майбутнього вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій в межах усіх освітніх галузей.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено в таких публікаціях автора:

1. Балтаджи О.В. Использование компьютерных игр при обучении математике младших школьников / О.В.Балтаджи // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. - Ізмаїл, 2002. – Вип.13. - С.13-16.
2. Мірошніченко О.В. Технологічний підхід початкового навчання: історично-педагогічні аспекти / О.В.Мірошніченко // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. - Ізмаїл, 2005. -Вип. 19.- С.90-93.
3. Мірошніченко О.В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до творчого впровадження дидактичних технологій / О.В.Мірошніченко // Наукові записки. Серія «Педагогіка». - Тернопіль, 2006р. – Вип. 3. - С. 45-48.
4. Мірошніченко О.В. Особистісно-орієнтовані технології початкового навчання молодших школярів / О.В.Мірошніченко // Наукові записки. Серія Психолого- педагогічні науки. - Ніжин, 2008. – №2. - С.52-54.
5. Мірошніченко О.В. Підготовка вчителя до проектування дидактичної технології як педагогічна проблема / О.В.Мірошніченко // Наукові праці

- Донецького національного технічного університету. - Донецьк, 2008. – С.273-277.
6. Мірошніченко О.В. Рівнева характеристика готовності майбутніх учителів початкових класів до проектування дидактичних технологій / О.В.Мірошніченко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського: Зб.наук.пр. – Одеса, 2009. – Вип. № 1-2. – С.33-37.
 7. Мірошніченко О.В. Про один із підходів вдосконалення підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій / О.В.Мірошніченко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського: Зб.наук.пр. – Одеса, 2009. – Вип. № 1-2. – С.97-102.
 8. Балтаджи О.В. Технології навчання в системі професійної підготовки майбутніх учителів: матеріали всеукр.наук.-практ. конф. [«Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ: стан, проблеми, перспективи»], (27-28 листопада 2003р.). - Чернівці, 2003. – Вип. 183. – С. 9-13.
 9. Балтаджи О.В. Застосування комп'ютерних технологій на уроках математики у початковій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі»], (27-29 травня 2004р.). - Київ – Ізмаїл, 2004. – С.73-75.
 10. Мірошніченко О.В. Професіоналізм викладача вищої школи як фактор удосконалення підготовки фахівців: матеріали всеукр.наук.-практ. конф. [«Професіоналізм педагога»], (21-23 вересня 2004р.). - Ялта, 2004. – С.130-133.
 11. Мірошніченко О.В. Втілення ідеї полікультурності при виборі вчителем дидактичних технологій як актуальна проблема: матеріали всеукр.наук.-практ. конф [Професіоналізм педагога], (15-17 квітня) - Ялта, 2008. – С.10-14.
 12. Мірошніченко О.В. Педагогічні засади вдосконалення технологічної підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності: Методичні рекомендації. – Ізмаїл: ІДГУ, 2008. - 158с.

Анотація

Мірошніченко О.В. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. - Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.- Одеса, 2009.

У дисертації вперше визначено сутність і окреслено компонентну структуру готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій (мотиваційний, змістовий, операційний, особистісний); визначено

критерії, показники, схарактеризовано рівні означеної готовності особистості; розроблено експериментальну модель підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій; визначено педагогічні умови; розроблено й експериментально апробовано методику діагностики рівнів професійної готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій. Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в розробленому й апробованому спецкурсі «Педагогічні засади вдосконалення підготовки майбутнього вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій», який було запроваджено в межах експериментальної моделі.

Ключові слова: дидактична технологія, готовність до впровадження дидактичних технологій, професійно-педагогічна діяльність, майбутній учитель, початкова школа.

Аннотация

Мирошниченко О.В. Подготовка будущего учителя к использованию дидактических технологий в начальной школе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. - Южно-Украинский государственный педагогический университет имени К.Д. Ушинского. - Одесса, 2009.

В диссертации исследуется проблема подготовки будущего учителя к использованию разных дидактических технологий при обучении младших школьников.

В первой главе «Теоретические основы проблемы подготовки будущего учителя к использованию дидактических технологий в начальной школе» проанализировано состояние исследуемой проблемы в теории современного научного знания и в практике отечественной и зарубежной школы; уточнена сущность понятий «дидактичная технология», «использование дидактических технологий в начальной школе», определен феномен «подготовка учителя к использованию дидактических технологий в начальной школе».

Под подготовкой учителя к использованию дидактичных технологий в начальной школе мы понимаем многогранный учебно-познавательный процесс, направленный на овладение и приобретение профессиональных знаний, умений, навыков, на качественный уровень компетентного начинающего учителя в процессе проектирования дидактичных технологий при обучении младших школьников естественно-математическим дисциплинам.

Во второй главе «Обоснование экспериментальной модели подготовки будущих учителей начальной школы к использованию дидактичных технологий» отражены результаты проведенного диагностического

эксперимента; представлена экспериментальная модель процесса подготовки будущего учителя к использованию дидактических технологий, где стержневыми были выделенные в процессе теоретического анализа педагогические условия, критерии, показатели, качественная характеристика уровней готовности будущих учителей начальной школы к внедрению дидактических технологий.

В структуре общей готовности будущего учителя к использованию дидактических технологий при обучении младших школьников были выделены мотивационный, содержательный, операционный и личностный компоненты.

Педагогическими условиями подготовки будущего учителя к использованию дидактических технологий являются: осознание студентами на уровне убеждений значения технологического подхода в усовершенствовании естественно математического начального обучения школьников; сформированность у будущих специалистов профессиональной компетентности относительно внедрения дидактических технологий начального обучения, где ключевое значение имеют их проектировочные умения; обеспечение субъект - субъектного взаимодействия в подсистемах «преподаватель - студент», «студент - студент», «студент - ученик» через практико - ориентировочную деятельность будущих учителей относительно использования дидактических технологий начального обучения.

Критериями готовности студентов к определенной сфере профессиональной деятельности выступают: 1) Профессиональная направленность с показателями: интерес к отмеченному аспекту педагогической деятельности; умение осознавать значимость педагогической деятельности; профессиональная мотивированность использования дидактических технологий; 2) информационный с показателями: психолого-педагогические и методические знания; умение определить концептуальные, методологические и процессуальные основы предлагаемой технологии; умение обнаружить педагогические ценности предлагаемой технологии; 3) технологический с показателями: умение анализировать педагогическую ситуацию; выделять противоречия, формулировать проблему и находить пути ее решения; умение определять цели и задания будущей деятельности; умение отбирать содержание будущей деятельности; умение осуществлять выбор оптимального сочетания форм, методов, приемов и средств в соответствии с целью, условиями педагогической деятельности; 4) оценочный критерий с показателями: склонность к аналитической деятельности; возможность интерпретировать авторскую позицию; способность к саморазвитию.

В третьей главе «Процесс и результаты подготовки будущих учителей к использованию дидактических технологий» описаны результаты констатирующего эксперимента относительно состояния уровней готовности будущих учителей к использованию дидактических технологий; отражена

экспериментальная методика подготовки будущих учителей к использованию дидактических технологий при обучении младших школьников дисциплин естественно-математического цикла, представлены данные формирующего этапа педагогического эксперимента.

На формирующем этапе исследования апробировалась экспериментальная модель подготовки будущего учителя к использованию дидактических технологий при обучении младших школьников, которая предусматривает реализацию в комплексе определенных педагогических условий, системообразовательную роль спецкурса «Педагогические принципы совершенствования технологической подготовки будущего специалиста к профессиональной деятельности» и охватывала три этапа: результативно - корригирующий, операционно - деятельностный, мотивационно - когнитивный.

Ключевые слова: дидактическая технология, готовность к использованию дидактических технологий, профессионально педагогическая деятельность, будущий учитель, начальная школа.

Annotation

Miroshnichenko O.V. Preparation of future teacher to introduction of didactics technologies at primary school.- Manuscript.

Thesis for a Ph. D. degree in Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04-theory and methods of vocational education.- South Ukrainian State Pedagogical University named after K.D. Ushinskiy.- Odessa, 2009.

There is first defined the nature and structure as component of readiness of future teachers to implement didactic technology in this thesis; is defined criteria, indicators, described the level of readiness of defined personality; developed an experimental model of preparing future teachers to implement didactic technologies and identified pedagogical conditions; developed and experimentally tested methods of diagnosis of professional readiness of future teachers to implement didactic technology. Materials of investigation found practical reflection in developed and tested special course “Pedagogical principles of improving the preparation of future elementary teachers to implement didactic technology” which was introduced in the experimental model.

Key words: didactic technology, readiness to implement educational technology; vocational and educational activities, future teacher; primary school.